

Το δίκαιο και το άδικο δεν είναι στατικά μεγέθη

Γιώργος Σαββινίδης

14/09/2022

Ο σκηνοθέτης Σάββας Στρούμπος πιστεύει πως όταν δουλεύουμε με κείμενα της αρχαίας τραγωδίας χρειάζεται να είμαστε σε διαρκή ετοιμότητα.

Η βραβευμένη πρόταση της Ομάδας Σημείο Μηδέν πάνω στην Αντιγόνη του Σοφοκλή εντυπωσίασε το ελλαδικό κοινό για μια τριετία (2019-2021) και μάλιστα σε δύο εκδοχές. Τώρα ταξιδεύει επιλεκτικά στην Κύπρο για μια και μοναδική παράσταση, την οποία [φιλοξενεί το Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου](#) γιορτάζοντας τα 20χρονά του. Ο Σάββας Στρούμπος, μαθητής και συνεργάτης του Θόδωρου Τερζόπουλου, αναφέρεται σ' αυτή την πρόσληψη της Αντιγόνης, που είναι αποτέλεσμα πολύμηνου ερευνητικού εργαστηρίου, επισημαίνοντας ότι η αναμέτρηση με το τραγικό υλικό δεν τελειώνει ποτέ.

Ποια ανάγκη οδήγησε στη δεύτερη εκδοχή αυτής της πρότασης;

Όταν το 2021 αποφασίσαμε να περιοδεύσουμε με την Αντιγόνη για τρίτη συνεχόμενη χρονιά, έχοντας βιώσει την τομή στη ζωή μας που επέφερε το σοκ της πανδημίας, αισθανθήκαμε την ανάγκη να βαθύνουμε το κοίταγμά μας στο υλικό. Έτσι προέκυψε η δεύτερη εκδοχή. Ωστόσο, η αναμέτρηση με το τραγικό υλικό δεν τελειώνει ποτέ, θα μπορούσε να υπάρξει τρίτη και τέταρτη εκδοχή.

Φθίνει το πρότυπο του αγωνιζόμενου ανθρώπου στις μέρες μας;

Δεν έχω την αίσθηση ότι φθίνει, ίσως στο παρελθόν να ίσχυε. Θα μπορούσα, μάλιστα να πω ότι επανέρχεται ως υπαρξιακό και πνευματικό πρόταγμα. Στην κατακερματισμένη εποχή μας, εποχή γενικευμένης σύγχυσης και αποπροσανατολισμού, διαφαίνεται καθαρά ότι είτε θα ζούμε αγωνιζόμενοι υπερασπίζοντας το ανθρώπινο μέσα στον άνθρωπο, είτε θα αφεθούμε να γίνουμε παρανάλωμα της εικονικής πραγματικότητας.

Είναι κανόνας ότι η εξουσία έλκει συνήθως φαύλους και διαταραγμένους;

Ας αντικρίσουμε την τραγωδία της Αντιγόνης. Θα δούμε με διαύγεια κάποια πράγματα: Ο Κρέων αναλαμβάνει τα ηνία της πόλης, μετά από έναν αδερφοκτόνο εμφύλιο πόλεμο, μ' όλη την καλή πρόθεση να ξαναστήσει την πόλη στα πόδια της. Από τη στιγμή, όμως, που θεωρεί πως μόνο αυτός είναι ικανός να πάρει τις σωστές αποφάσεις και να πράξει προς τη σωστή κατεύθυνση, από τη στιγμή που επιβάλλει αυταρχικούς νόμους και μάλιστα με τρόπο απόλυτο, τότε ακριβώς αρχίζει να πιστεύει πως οι πάντες γύρω του είναι εχθροί, πως επιχειρούν να υφαρπάξουν την εξουσία του. Πιστεύω ότι στο πρόσωπο του Κρέοντα βλέπουμε την τραγωδία της εξουσίας, το πώς, ένα άτομο, διαβρώνεται από την εξουσιαστική μανία, φτάνοντας ως την απόλυτη καταστροφή. Ο Κρέων είναι ένα βαθύτατα τραγικό πρόσωπο.

Πιο βλαβεροί για μια κοινωνία είναι οι αυταρχικοί Κρέοντες ή οι παθητικές Ισμήνες;

Ο Κρέων είναι ο φορέας της τραγωδίας της εξουσίας. Ακριβώς επειδή αδυνατεί να βρει το μέτρο, επειδή αδυνατεί να σκεφτεί και να πράξει με φρόνηση, όπως λέει ο Σοφοκλής, οδηγεί την πόλη του στην καταστροφή, την οικογένειά του στην αυτοκτονία, ενώ ο ίδιος γίνεται μια νεκροζώντανη σκιά του εαυτού του. Η στάση αυτή δεν είναι απλώς βλαβερή, είναι επικίνδυνη και δολοφονική. Όσο για την Ισμήνη, τα πράγματα είναι διαφορετικά. Στην αρχή αρνείται να βοηθήσει την Αντιγόνη στην παράνομη ταφή του αδερφού τους Πολυνείκη, όχι απαραίτητα από φόβο, αλλά προτάσσοντας ένα σοβαρότατο επιχείρημα: «Όχι άλλο αίμα, όχι άλλος θάνατος». Ωστόσο, στην επόμενη σκηνή όπου ο Κρέοντας έχει συλλάβει Αντιγόνη και Ισμήνη κατηγορώντας τες για την ταφή του αδερφού τους, η Ισμήνη δέχεται πλήρως την ευθύνη ότι συμμετείχε στην ταφή. Δεν μπορεί να ζήσει χωρίς την αδερφή της. Τι γίνεται λοιπόν; Για μένα η Ισμήνη είναι φορέας της τραγωδίας της υπαρξιακής αγωνίας. Πασχίζει μέχρις εσχάτων να ορίσει τη στάση της σε σχέση με την Αντιγόνη.

Θεωρείτε ότι τελεί υπό συνεχή επαναπροσδιορισμό το τι είναι δίκαιο και άδικο στον κόσμο;

Η Αρχαία Τραγωδία μας διδάσκει κάτι σπουδαίο: το δίκαιο και το άδικο δεν είναι στατικά μεγέθη ούτε ακλόνητες κατηγορίες. Γι' αυτό χρειάζεται ιδιαίτερη εγρήγορση, ατομική και συλλογική, ηθική και πολιτική, από το σώμα των πολιτών ώστε να εντοπίζουν κάθε συγκεκριμένη στιγμή το δίκαιο, το άδικο και τις όποιες αλληλομετατροπές τους. Ας μην ξεχνάμε ότι η Δημοκρατία με την αρχαϊκή έννοια είναι ένα τραγικό πολίτευμα. Δεν δέχεται έξωθεν εντολές και διατάγματα. Προϋποθέτει τη διαρκή εγρήγορση και αγωνία των πολιτών, οι οποίοι καλούνται να σκεφτούν και να πράξουν με δική τους ελεύθερη βούληση για το καλό του τόπου τους, αλλά και του εαυτού τους. Εμείς οι ίδιοι είμαστε οι κύριοι υπεύθυνοι για τη ζωή μας. Πιστεύω ότι αυτή η αρχή διαπερνάει την Αρχαία Τραγωδία σαν εγκάρσια τομή.

Από που εκπορεύεται η συγκεκριμένη οπτική κι η αγωνία σας σε σχέση με την αντιμετώπιση της τραγωδίας;

Στην τραγωδία έχουμε τη μελέτη του ανθρώπου στα ακραία όρια Φύσης, Ύπαρξης και Ιστορίας. Οι αρχαίοι Αθηναίοι, στην προσπάθειά τους να δημιουργήσουν τον ανθρωπολογικό τύπο του δημοκρατικού πολίτη, είχαν την ανάγκη να μελετήσουν σε βάθος το ανθρώπινο όν, την ανθρώπινη κατάσταση και μάλιστα όχι σε ασφαλείς συνθήκες, αλλά σ' εκείνο το όριο έκτακτης ανάγκης, όπου το κάθε άτομο αποκαλύπτει τα δικά του ηθικά αποθέματα, το πραγματικό βάθος της ύπαρξής του. Η αναζήτηση του μέτρου είναι στον πυρήνα της Τραγωδίας, όπως και η αναζήτηση της φρόνησης ως ριζικής στάση ζωής. Αυτά τα ζητήματα με απασχολούν ιδιαίτερα.

Έχει το θέατρο τη δύναμη που του αποδίδουμε; Αφήνει το βαθύ αποτύπωμα που πιστεύουμε σε σχέση με τον έλεγχο της εξουσίας και τη δημοκρατική εμβάθυνση;

Ανήκω στους καλλιτέχνες που πιστεύουν ότι το θέατρο έχει τη δυνατότητα να αλλάζει τον κόσμο μέσα από τους ανθρώπους - δημιουργούς και θεατές - που το πλαισιώνουν. Όταν μια παράσταση μπορεί πραγματικά να καλλιεργεί τις αισθήσεις, να ενεργοποιεί τα συναισθήματα και την πνευματικότητα ενός θεατή, όταν μπορεί να οξύνει την κριτική του στάση, τότε το θέατρο επιτελεί μια βαθιά

δημοκρατική λειτουργία ριζικής και διαρκούς επαναξιολόγησης ηθών, θεσμών και αξιών μιας κοινωνίας.

Η πρόβα- έρευνα είναι μια διαδικασία δόμησης ή αποδόμησης;

Η πρόβα υπό το πρίσμα του εργαστηριακού πνεύματος είναι μια έντονη διαδικασία ψυχοσωματικής αναμέτρησης και επικοινωνίας με το υλικό, που δεν υποτάσσεται σε εκ των προτέρων τεθειμένους νόμους. Κάθε στιγμή δημιουργείται η δυνατότητα να έρθουμε σε επαφή με το Ανοίκειο, με αυτό που δεν υπάρχει ακόμα. Απ' αυτή την άποψη αποδομούμε και δομούμε, για ν' αποδομήσουμε και να δομήσουμε ξανά, με άλλο τρόπο αυτή τη φορά, αναζητώντας πάντα αυτό που μας υπερβαίνει.

Είναι η τραγωδία ένας γρίφος προς επίλυση;

Όταν δουλεύουμε με κείμενα της αρχαίας τραγωδίας χρειάζεται να είμαστε σε διαρκή ετοιμότητα να αμφισβητήσουμε κάθε προκατασκευασμένη ανάγνωση του κειμένου, κάθε προειλημμένη απόφαση. Όσο πιο πολύ αντικρίζουμε το υλικό «χωρίς προκαταλήψεις», όπως λέει ο Δημήτρης Δημητριάδης, αναδύονται νέες σημασίες, νέα νοήματα, νέοι τρόποι ν' αντιληφθούμε την αναγκαιότητα και την επικαιρότητα του υλικού.

Πώς έχει επηρεάσει το καλλιτεχνικό σας στίγμα η συναναστροφή και συνεργασία με τον Θόδωρο Τερζόπουλο και τον Δημήτρη Δημητριάδη;

Με το Άττις και τον Τερζόπουλο συνεργάζομαι από το 2003. Οι ιδέες του Τερζόπουλου για την τέχνη του θεάτρου, η βαθιά αφοσίωση και η δέσμευση που απαιτεί αυτός ο τρόπος, υπήρξαν για μένα μεγάλη πηγή έμπνευσης. Μέσα απ' αυτό το τοπίο, αφουγκραζόμενοι προσωπικές αγωνίες και ευαισθησίες, οι συνεργάτες μου κι εγώ διαμορφώσαμε το καλλιτεχνικό στίγμα της Ομάδας. Με τον Δημήτρη Δημητριάδη συναντηθήκαμε πρώτη φορά όταν με την Ομάδα ανεβάσαμε το έργο «Τρώας». Πρόκειται για ένα πολύ προκλητικό ποιητικό κείμενο, το οποίο μας ώθησε να ασχοληθούμε τόσο με το έργο του Σάμιουελ Μπέκετ όσο και με την Αρχαία Τραγωδία. Η μετάφρασή του στην Αντιγόνη υπήρξε μεγάλη πηγή έμπνευσης για μας.

Έχετε προσδιορίσει ποια είναι η δική σας αποστολή στον χώρο του θεάτρου;

Πιστεύω ότι το θέατρο προχωράει και αναπτύσσεται μέσα από μικρές ανθρώπινες κοινότητες τρελών, ρομαντικών, αιρετικών, ποιητών, ανθρώπων που βρίσκονται σε διαρκή ρήξη με το «υπάρχον», με το «κανονικό», με το «πραγματικό», ανθρώπων που προσπαθούν μέσα από τη δουλειά τους να προτείνουν ένα διαφορετικό παράδειγμα ανθρώπινης συνύπαρξης. Μια τέτοια κοινότητα προσπαθεί να είναι η Ομάδα Σημείο Μηδέν. Προς το παρόν, σε μια τέτοια κατεύθυνση βλέπω την «αποστολή» μου.